

Шаруашылық субъектілерінің қызметін мемлекеттік реттеуді цифрландыру: авторлық интерактивті картаны «Smart Data Ukimet» экожүйесіне интеграциялаудың құқықтық аспектілері

ЖАРИЯЛАНДЫ
12.03.2026

ТИРЕК СӨЗДЕР
Smart Data Ukimet, интерактивті карта, Кәсіпкерлік кодекс, мемлекеттік реттеу, тәуекелдерді басқару жүйесі, цифрлық мониторинг, Шымкент қаласы

СІЛТЕМЕ
https://bilimger.kz/187789/

Нұғманова Ұлдана Нұрланқызы

Магистрант

«Заң» факультеті М. Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан университеті

Аңдатпа. Мақалада шаруашылық субъектілерінің қызметін қашықтықтан мониторингтеуге арналған интерактивті картаны әзірлеудің ғылыми-тәжірибелік маңызы қарастырылады. Авторлық әзірлеменің «Smart Data Ukimet» ақпараттық платформасына интеграциялануының құқықтық негіздері мен оның мемлекеттік бақылау тиімділігін арттырудағы рөлі талданды. Бұрынғы қолданыстағы статикалық слайдтар мен «паспорттардан» динамикалық геоақпараттық жүйеге көшудің артықшылықтары негізделген.

Түйінді сөздер: Кәсіпкерлік кодекс, интерактивті карта, Smart Data Ukimet, цифрлық мониторинг, мемлекеттік реттеу, тәуекелдерді басқару жүйесі, Шымкент қаласы.

КІРІСПЕ

Қазақстан Республикасының Кәсіпкерлік кодексінің 25-бабына сәйкес, кәсіпкерлік қызметті мемлекеттік реттеудің басым бағыттарының бірі — ақпараттық ашықтықты қамтамасыз ету [1]. Қазіргі таңда мемлекеттік органдар мен бизнес субъектілері арасындағы байланысты оңтайландыру үшін деректерді визуализациялаудың инновациялық әдістері қажет. Осыған байланысты, зерттеу жұмысы аясында әзірленген интерактивті карта шаруашылық қызметті реттеудің заманауи құқықтық тетігі ретінде ұсынылады. Жұмыстың мақсаты — авторлық цифрлық карта деректерін «Smart Data

Ukimet» (SDU) жүйесінде қолданудың құқықтық статусын айқындау және оның практикалық тиімділігін негіздеу.

НЕГІЗГІ БӨЛІМ

Зерттеу барысында Шымкент қаласының индустриялық аймақтарындағы («Оңтүстік», «Тассай», «Жұлдыз», «Бозарық», «СЛО») шаруашылық субъектілерінің қызметін реттеуде елеулі құқықтық-техникалық алшақтық анықталды [5]. Осы уақытқа дейін инвестициялық жобалардың паспорттары мен кәсіпорын мәліметтері статикалық форматта (слайд немесе қағаз нұсқалары) сақталып келді. Бұл формат ҚР Кәсіпкерлік кодексінің 25-бабында көзделген ақпараттық жеделдік принципіне сәйкес келмейді, себебі статикалық деректер нысанның нақты уақыт режиміндегі динамикасын бейнелей алмайды.

Автор тарапынан ұсынылып отырған интерактивті карта — бұл дәстүрлі ақпараттық модельден геоақпараттық жүйе негізіндегі аналитикалық модельге өтуді білдіреді. Google Maps API платформасының бэкграундтық ресурстарын пайдалану арқылы шаруашылық субъектілерінің «цифрлық егіздері» (digital twins) қалыптастырылды [2], [7]. Бұл нысанның тек атауын ғана емес, оның индустриялық аймақ архитектурасындағы нақты траекториясын, гектарлық көлемін және шекаралық периметрін жоғары дәлдікпен анықтауға мүмкіндік береді.

«Smart Data Ukimet» жүйесімен интеграциялаудың құқықтық алгоритмі. Интерактивті картаның «Smart Data Ukimet» экожүйесіне интеграциялануы — шаруашылық құқығындағы «Data-driven regulation» тұжырымдамасын іс жүзінде іске асырудың алғышарты [4]. Карта деректері SDU платформасындағы мемлекеттік органдардың бірыңғай деректер қорымен (Big Data) ұштастырылады [6]. Құқықтық тұрғыдан бұл Кәсіпкерлік кодекстің 141-бабына сәйкес «барусыз бақылауды» сапалық жаңа деңгейге шығарады. Егер бұрын мемлекеттік реттеуші нысанның жай-күйін тексеру үшін физикалық баруды талап етсе, енді картадағы real-time мониторинг арқылы кәсіпорынның өндірістік белсенділігін қашықтықтан бақылау мүмкіндігі туындайды. Бұл — мемлекеттік бақылаудың іріктеп жүргізілу принципін цифрлық алгоритмдер арқылы қамтамасыз етеді [1].

Тәуекелдерді басқару жүйесін визуалды автоматтандыру. Зерттеу барысында әзірленген картаның функционалы шаруашылық субъектілерін тәуекел деңгейі бойынша жіктеуді автоматтандырады. Карта қабаттарында (layers) кәсіпорынның экономикалық индикаторлары мен заңнамалық комплаенс деңгейі көрініс табады [3]. Визуалды индикация: Нысандардың гектарлық траекториясы мен инфрақұрылымға қосылу деңгейін талдау арқылы жүйе заңсыз жер пайдалану немесе ресурстарды мақсатсыз жұмсау қауіптерін автоматты түрде анықтайды. Құқықтық салдары: Мұндай цифрлық бақылау нысаны сыбайлас жемқорлық тәуекелдерін төмендетеді, себебі тексеруді

тағайындау үшін негіз ретінде инспектордың субъективті пікірі емес, картадағы объективті цифрлық деректер (Big Data) қолданылады. Бұл әдістеме Шымкент қаласының бизнес-ландшафтын толық ашып қана қоймай, Кәсіпкерлік кодекстің 8-бабында бекітілген мемлекет пен кәсіпкердің өзара іс-қимылының шектерін нақты сақтауға кепілдік береді.

ҚОРЫТЫНДЫ

Жүргізілген ғылыми-практикалық зерттеу және шаруашылық субъектілерінің интерактивті картасын әзірлеу тәжірибесі келесідей іргелі тұжырымдар жасауға мүмкіндік береді:

- Институционалдық трансформация: Дәстүрлі статикалық ақпараттық форматтардан (қағаз паспорттар, слайдтар) Google Maps платформасындағы динамикалық геоақпараттық жүйеге көшу — шаруашылық қызметті мемлекеттік реттеудің сапалық жаңа кезеңі болып табылады. Бұл нысандардың кеңістіктік траекториясын, гектарлық көлемін және нақты уақыт режиміндегі жай-күйін бақылау арқылы Кәсіпкерлік кодекстің ақпараттық ашықтық принципін толық жүзеге асырады [1].
- Заңнамалық жетілдіру: Зерттеу нәтижесінде ҚР Кәсіпкерлік кодексіне «шаруашылық қызметтің цифрлық мониторинг картасы» ұғымын енгізу қажеттілігі негізделді. Бұл авторлық әзірлеменің құқықтық статусын бекітіп қана қоймай, оны мемлекеттік бақылау мен қадағалаудың ресми құралы ретінде заңдастыруға жол ашады.
- Мемлекеттік басқарудың тиімділігі: Интерактивті картаны «Smart Data Ukimet» экожүйесіне интеграциялау — мемлекеттік бақылауды «барусыз профилактикалық бақылау» форматына көшірудің негізгі тетігі. Бұл тәсіл тексерулерді тағайындау кезіндегі субъективтілікті жойып, деректерге негізделген объективті шешімдер қабылдауға, сәйкесінше бизнеске түсетін әкімшілік жүктемені азайтуға мүмкіндік береді [6].
- Өңірлік маңызы: Шымкент қаласының индустриялық аймақтары мысалында жасалған бұл цифрлық модель өңірлік шаруашылықты стратегиялық жоспарлау мен инвестициялық тартымдылықты арттырудың тиімді құралы екенін дәлелдеді [5].

Түйіндей келгенде, ұсынылып отырған интерактивті карта тек техникалық өнім емес, ол Қазақстан Республикасындағы кәсіпкерлік құқық қатынастарын цифрлық демократияландыруға және мемлекеттік реттеудің сервистік моделін қалыптастыруға бағытталған маңызды құқықтық-инновациялық қадам болып табылады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. *Entrepreneurial Code of the Republic of (2015). October 29, 2015, No. 375-*
2. *Information and Legal System of Normative Legal Acts of the Republic of Kazakhstan.*
3. *Civil Code of the Republic of Kazakhstan (General Part). (1994). December 27, 1994, 268-XIII.*
4. *Law of the Republic of Kazakhstan «On Informatization». (2015). November 24, 2015, 418-V.*
5. *Suleimenov, M. (2023). Entrepreneurial Law in the Era of Digitalization: Problems and Prospects. Scientific Journal of Astana IT University, 12(2), 45–58.*
6. *Shymkent City (2024). Report on the development of industrial zones and investment climate for 2023-2024. Official portal of Shymkent Akimat.*
7. *Smart Data Ukimet (2024). Technical and Legal Guidelines for Data Integration. Ministry of Digital Development, Innovations and Aerospace Industry of the Republic of Kazakhstan.*
8. *Google Maps Platform Documentation. (2024). API Integration for Spatial Data Visualization. Google Developers.*

ҚМ АА Күәлік нөмірі: **KZ45VPY00102718** — ҚР Мәдениет және Ақпарат министрлігі

© 2026 **Bilimger.kz** Ақпараттық-танымдық білім порталы. Барлық мазмұн авторлық құқықпен қорғалған.